

GÜNEY AFRİKA’NIN ZULU HALKI

ZULU PEOPLE OF SOUTH AFRICA

Yıl 2, Sayı 1, ss.66-83.

Year 2, Issue 1, pp. 66-83.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Article Type: Research Article

Geliş Tarihi: 26.12.2021

Submitted: 26.12.2021

Kabul Tarihi: 20.01.2022

Accepted: 20.01.2022

Atf Bilgisi / Reference Information

Büyüktavşan, H. Z. (2022). Güney Afrika'nın Zulu Halkı, *Africana-İnönü Üniversitesi Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi*, 2 (1) , 66-83.

Hatice Zehra BÜYÜKTAVŞAN

TİKA-Mali Hizmetler Uzmanı, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Bölge Çalışmaları Enstitüsü Afrika Çalışmaları
Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, hzbuyuktavsan@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2667-5351

Öz

Afrika geçmişten günümüze kadar kendilerine özgü geleneklere, dini inançlara, değerlere, dillere ve birbirinden farklı yaşam tarzlarına sahip birçok kabileye ev sahipliği yapmıştır. Günümüzde yoğun olarak Güney Afrika'nın KwaZulu-Natal bölgesinde yaşayan ve hâlâ geleneklerine bağlı bir yaşam tarzı süren Zulu yerlilerinin oluşturduğu etnik grup da bu kabilelerden birisidir. Bu çalışmada başta Zulu kabilesinin tarihine, en önemli kralları Shaka Zulu dönemine ve bugün bile konuşulan başarılı Zulu Savaşları'na ışık tutulmaya çalışılmıştır. Akabinde Zulu toplumunun kendine özgü dili, dini inanışları, aile yapısı, mimarisi, kıyafetleri, ekonomisi, yiyecekleri, müzikleri, dansları, törenleri ve mitolojik özellikleri incelenmiştir. Sonrasında Zulu kabilesinin toplum yapısı, adalet sistemi, yönetim yapısı, askeri sistemi ve tıbbi tedavi süreci genel hatlarıyla ele alınmıştır. Afrika'da kendi geliştirdikleri yöntem ve gelenekleri ile özgün bir hayat süren Zulu yerlileri, Afrika kıtasının özünün bir yansımasıdır. Sömürgeleştirilmiş tüm Afrika toplumlarında olduğu gibi Zulu halkının da yaşam biçimleri ve gelenekleri sömürgeciler tarafından silinmeye çalışılmıştır. Ancak Zulular, tüm bu olumsuzluklara rağmen kölelik düzenine ve kimliksizleştirilmeye karşı bütün gücüyle mücadele ederek varlığını sürdürmeye çalışan Afrika'nın güçlü bir topluluğu olmayı başarmıştır. Bu başarıda büyük payı olan Zuluların güçlü imparatoru Shaka Zulu unutulmamalıdır. Bu mücadelenin en önemli sembolü olan Shaka Zulu, ölümünden sonra bile halkını bir arada tutmaya yetecek kadar güçlü bir topluluk yapısı bırakmış ve halkının öz benliğinin korunmasına büyük fayda sağlamıştır. Bu varsayımlardan yola çıkarak makalede, Zulu halkı genel hatlarıyla betimleyici ve açıklayıcı bir yöntemle analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Zulu, Kabile, Shaka Zulu, Kültür, Gelenek, Zulu Savaşları, Güney Afrika

Abstract

Africa has hosted many tribes with their unique traditions, religious beliefs, values, languages and different lifestyles

from the past to the present. One of these tribes is the ethnic group of Zulu natives, who live densely in today's KwaZulu-Natal region of South Africa and still lead a life depending on their traditions. In this study, the history of the Zulu Tribe, the most important kings of the Shaka Zulu period and the successful Zulu Wars, which are spoken even today, were tried to be shed light on, ceremonies and mythological features were studied. Afterwards, the social structure, justice system, administrative structure, military system and medical treatment process of the Zulu Tribe were discussed in general terms. Zulu natives, who have lived a unique life in Africa with their own methods and traditions, are a reflection of the essence of the African continent. As in all colonized African societies, the lifestyles and traditions of the Zulu people were tried to be erased by the colonists. However, despite all these negativities, the Zulus managed to become a strong community of Africa, which struggled with all its might against the slavery system and de-identification. Shaka Zulu, the powerful emperor of the Zulus, who played a large part in this success, should not be forgotten. Shaka Zulu, the most important symbol of this struggle, has left a strong enough community structure to keep his people together even after his death and has greatly benefited the preservation of his people's true self. Based on these assumptions, in the article, the Zulu people were analyzed with a descriptive and explanatory method in general terms.

Keywords: Zulu, Tribe, Shaka Zulu, Culture, Tradition, Zulu Wars, South Africa

Structured Abstract

Within the scope of this study, the Zulu Tribe in South Africa, which has a life depending on its traditions, has been studied in general terms. The Zulu Tribe is a people belonging to the Bantu ethnic group in the state of KwaZulu-Natal on the South-eastern coast of the Republic of South Africa. The Zulu people, with a population of 10-11 million, are the most populous ethnic group in South Africa today. The Zulus, like other African communities, have been exposed to colonial policies for a long time. Despite all these negativities, thanks to the legacy left by their great emperor Shaka Zulu, they managed to protect their own identity to a great extent.

In the first part of the study, the history of the Zulu Kingdom and Shaka Zulu are studied in general terms. The history of the Zulu Tribe had long passed as the struggle of small clan communities with each other. For this reason, war was a daily routine for the Zulu People. That changed, however, with Shaka, the illegitimate son of a local Zulu chief within the tribe. Shaka Zulu was born in 1787 and was exiled with her mother to Mitthethwa, her mother's village, for illegitimacy. Shaka, who was raised as a warrior by Dingiswayo, the chief of the Mthethwa tribe, served Dingiswayo as a warrior for 10 years and stood out with his courage and abilities in this process. With the death of Dingiswayo in 1818, Dingiswayo's army joined Shaka's army and afterwards, Shaka Mthethwa transformed his state, which was founded on the foundations of the state, into a well-organized central Zulu Empire with a number of successful reforms.

In the second part of the study, the history of the Zulu Wars with the Boers and the British is examined. Although the Zulus were defeated by the Boers in these battles, they remained a potential force in the region and defeated the British in the historic war before they surrendered themselves. In addition, during the Great Migration and the war, Dingane succeeded in preventing the movement of Boer nomads to the region called KwaZulu-Natal today and showed that they were a strong community.

Subsequently, Zulu Language, which is a Bantu language spoken by about 10 million people as a mother tongue and by 15 million people as a second language in South Africa, is briefly examined. Afterwards, the Zulu religious structure, which emerged as a result of the interaction of traditional belief and Christianity, is briefly examined.

In another part, the economic structure of the Zulu people based on activities such as agriculture, animal husbandry, hunting, tourism and basket weaving is examined. Afterwards, the architectural features of the buildings of the Zulus living in villages, especially as clans, are examined. Subsequently, the traditional clothes of the Zulu People and the values expressed by these clothes in the traditional structure are mentioned. In another section, the hierarchical family structure in which women obey men and minors obey adults in the Zulu family structure since the 16th century has been discussed in general terms. In this

structure, particular attention has been drawn to the place of women, men, girls and boys and the traditional emphasis in the social structure.

In another part of the study, the basic nutrients of the Zulus are briefly discussed. Afterwards, the general lines of music, dance, ceremonies and mite, which is a way of life for the Zulu people are explained. Subsequently, the social structure of the Zulu Tribe was examined and attention was drawn to the way the Zulu People treated slaves. Afterwards, the justice system of the Zulu society based on unwritten laws for centuries is briefly mentioned.

In another section, the administrative structure of the Zulu Kingdom, which consists of clans, and the rulers who take part in this structure are briefly examined. In the next section, the military system of the Zulu Tribe, which is seen as an important power for centralization, and the weapons used in wars are discussed in general terms. In the last part of the study, the primitive treatment processes they created for those who were injured in war or for various reasons in the Zulu tribe are briefly examined.

As a result, the Zulu people, who define themselves as the "people of the heavens", are one of the most successful and oldest warrior tribes in Africa, who are spoken of even today, with their colorful and traditional lives. In addition, although the Zulu people have been exposed to the colonial order in the past, they have managed to preserve their traditions and lifestyles to a great extent and have become one of the tribes that have become the symbol of Africa.

On the other hand, while representing barbarism for many whites; Shaka Zulu, the legendary leader of the Zulus, who has become a symbol of power for many blacks inside and outside of South Africa, has been a successful king with his reforms. Thanks to his successful work as long as he remained in power, he managed to keep the Zulus, one of South Africa's largest and most populous tribes, together even after his death.

Giriş

Zulu kabilesi, günümüzde Güney Afrika Cumhuriyeti'nin geneline dağılmış halde olsa da özellikle Güney Afrika'nın güneydoğu sahilindeki KwaZulu-Natal eyaletinde yoğun olarak yaşamaktadır. Zulular, Bantu etnik grubu içinde bulunan bir halktır. Zulu halkı yaklaşık olarak 10-11 milyon civarındaki nüfusu ile bugün, Güney Afrika'nın en kalabalık etnik grubu olarak bilinmektedir (Duman, 2020: 115). Zulular, genelde kabileler halinde yaşayagelmışlerdir ve günümüzde çoğunluğu köylerde yaşamak ile birlikte şehir hayatına uyum sağlamış olan toplulukları ise az sayıdadır.

Dünyanın tanınmış Afrikalı kabilelerinden biri olan Zulu kabilesi, Güney Afrika'nın tarihi, kültürel, siyasi ve ekonomik hayatının en önemli parçalarından birisidir. Ayrıca Zulular, İngilizlerin büyük itibar kaybettiği Isandlwana Savaşı'nda, kendisinden daha donanımlı olan İngiliz ordusunu, başarılı bir şekilde gerçekleştirdiği mücadele sonucu mağlup etmesiyle tanınır. Zulu halkı, "zulu"nun kelime anlamının "cennet" olması sebebi ile Zulu efsanelerinde "cennetin insanları" olarak anılmaktadır (Cope, 1981: 43; How Southafrica, 2017).

Geçmişte bir dönem Afrika kıtasının güneyindeki en etkin güçlerden biri olan Zulu kabilesi, Britanya Krallığı'nın ateşli silahlar ile yürüttüğü sömürgecilik faaliyetlerine karşı mızrakları ile karşılık vermiş ve nihayetinde yenilmiş olsa da tüfeklere karşı mızraklarla yürüttüğü amansız mücadelesi ile nam salmış güçlü bir halktır (Bayram, 2017). Ayrıca Apartheid döneminde "Inkatha Özgürlük Partisi"nin çekirdeğini oluşturan Zulular, ırkçı Apartheid rejimine karşı verilen mücadelede yerli gücün bir simgesi olarak görülmüştür (Beyaz Tarih, 2020). Ancak Zulu kültürü, toprak ve verleşim hakları için verilen savaşların çok ötesine uzanır. Onları gelenek ve ritüel merkezli bir kültürdür.

Hazırlanan bu çalışma ışığında öncelikle Zuluların karakteristik yapısı olmak üzere; geçmişten günümüze kadar kültürel birikimleri genel hatlarıyla araştırılmıştır. Türkçe literatürde bu konuda daha önce yapılmış çalışmaların azlığı görülerek hazırlanan bu çalışma sonucunda, literatüre katkı sunulması amaçlanmıştır. Bu araştırma kapsamında elde edilecek bilgi ve değerlendirmeler, açıklayıcı, betimleyici bir metotla nicel veriler kullanılarak kaleme alınmıştır. Bu çalışma yürütülürken, tartışmaya özgünlük katacak kişisel görüşlere de yer verilmiştir.

1. Zulu Krallığı'nın Tarihi ve Shaka Zulu

Zulu kabilesinin Afrika coğrafyasındaki tarihi, uzun dönemler boyunca küçük klan gruplarının birbirleri ile olan mücadelesi olarak gerçekleşmiştir. Özellikle otlak klanları ve diğer etnik gruplar arasında, bölgede bitmek bilmeyen bir rekabet olmuş ve savaş o dönemde Afrika'nın güneyinde yaşayan Zulular için günlük bir rutin haline gelmiştir (Bayram, 2017).

Zuluların en bilinen lideri olan Shaka, önemsiz küçük bir Zulu şefliğinin hükümdarı olan Senzangakhona'nın oğludur. Annesi Nandi, bir Langeni şefinin kızıdır. Sözlü kaynaklara göre Shaka'nın, Zulu toplumunda yerel dilde "ukhlobonga" olarak bilinen ve bekâr gençler arasında izin verilen bir flörtleşme sonucu 1787'de doğduğu düşünülmektedir. Ayrıca Shaka'nın annesi ve babasının geleneksel geleneğe göre evli olmadığı iddia edilmektedir. Daha güvenilir bir açıklamada ise Nandi ve Senzangakhona arasındaki ilişkinin yasadışı olduğu ve Shaka'nın Langeni topraklarında, yani Nandi'nin amcası Nguga'nın çiftliğinde doğduğudur. Senzangakhona, babalığını reddetse de Nandi'yi üçüncü karısı olarak almıştır. Mutsuz devam eden evlilik sonrasında ise bir süre sonra Nandi, Shaka ile birlikte Mitthethwa'ya sürgüne gönderilmiştir (SAHO-Shaka Zulu, 2011).

Shaka, zor şartlarda geçen çocukluk döneminin ardından gençlik yıllarında Mthethwa kabilesinin şefi Dingiswayo'nun yönetiminde bir savaşçı olarak yetiştirilmiştir. Ardından yaklaşık 10 yıl savaşçı olarak Dingiswayo'ya hizmet etmiş ve bu süre zarfında kendisini cesareti ve yetenekleri ile ön plana çıkarmıştır. Bu dikkat çeken başarısı ile birlikte Zulu kabilesi şefinin gayri meşru çocuğu olmasının da öğrenilmesi ile Shaka, Dingiswayo tarafından bölüğünün komutanı yapılmıştır. Shaka'nın kendi kabilesi olan Zulular, o dönemde Mthethwa kabilesine vergi ödüyorlardı (Deflem, 1999: 377; Monteiro-Ferreira, 2005: 351). Yani Dingiswayo şefliğinin bir parçası ve küçük bir Zulu klanı idiler (Gilbert & Reynolds, 2019: 383). Bu kapsamda Zulu Krallığı'nın bilinen ilk hükümdarı güneydoğu Afrika'daki Bantu nüfusunun Nguni konuşan bir grubu olan Mthethwa'nın şefi Dingiswayo'dur. 1808'den 1818'e kadar iktidarda olan Dingiswayo, Mthethwa bölgesini çevreleyen çeşitli şeflikleri fethetmiş ve farklı topluluklar arasındaki iç savaşlara son vererek onları tek bir hükümet altına almayı amaçlamıştır (Deflem, 1999: 376).

Shaka'nın babası Senzangakhona, 1816'da ölmüş ve yerine başka bir meşru evlat olan Shaka'nın küçük kardeşi Sigujana geçmiştir. Shaka, Sigujana'nın yönetimini, Dingiswayo'nun desteği ve üvey kardeşinin yardımı ile düzenlediği bir suikast sonucu devirmiş ve yeni Zulu lideri olmuştur. Shaka, Dingiswayo'nun devletin üstünlüğünü kabul etmiş ve rakip kabile Ndwandwe şefi Zwide tarafından Dingiswayo'nun öldürülmesine kadar onlara yıllık vergi ödemeye devam etmiştir. Dingiswayo'nun ölümü ile ordusu, 1818'de Shaka'nın ordusuna katılmış ve çevredeki şeflikleri tek başına fethederek gücünü artırmış ve yeni bir krallık inşa etmeye başlamıştır (SAHO-Shaka Zulu, 2011).

Shaka'nın ilk amacı; Dingiswayo'nun kurduğu Mthethwa devletin temelleri üzerine kurmuş olduğu devletini, iyi örgütlenmiş bir merkezi Zulu İmparatorluğu haline getirmektir (Gilbert & Reynolds, 2019: 383). Bu amaçla kabile içerisinde siyasi, kültürel, sosyal ve askeri olmak üzere birtakım reformlar yapmıştır. Özellikle Shaka'nın askeri alanda geliştirdiği savaş taktikleri ve icat ettiği silahları bugün bile kullanılmaktadır. Bu reformlar sayesinde devlet, ordu ve din adamları işbirliği ile halk arasında güçlü bir toplumsal bağ oluşturmuş ve bu güçlü birliğin avantajlarından yararlanmak isteyen diğer küçük etnik

grupları imparatorluğuna dâhil etmiştir. Ayrıca Shaka, Batılı sömürgecilerin tıbbi malzeme yardımı gibi sebepler ile Zulu sınırları içerisine girmelerine müsaade etmiş ve onların savaş teknolojilerini gözlemleme fırsatı bulmuştur (Deflem, 1999: 377). Böylece Shaka Zulu, küçük ve etkisiz olan bu Afrika kabilesini yürüttüğü etkili politikalar sonucu krallık haline getirerek; kabilesinin ününü dünyaya duyuran askeri bir deha olmuştur. Bu kapsamda Shaka'nın saltanatı, Zulu Krallığı tarihinde çok önemli bir dönem olarak görülmektedir.

1820'ye gelindiğinde ise yeni silahlar ile donattığı güçlü ordusu ile kanlı savaşlara giren Shaka, Güneybatı Afrika'daki tüm kabileleri egemenliği altına almıştır. Shaka'nın saltanatı sırasında bir milyondan fazla insanın ölümüne neden olduğu tahmin edilmektedir. Shaka'nın 1818 ve 1828 arasındaki savaşları, Güney Afrika'nın çeşitli bölgelerinde Difaqane, Mfecane, Lifaqane ve Fetcani olarak bilinen bir dizi zorunlu göçe ve birçok insanın ölümüne sebep olmuştur. Shaka'nın saldırılarından kaçan mülteci gruplar, batıya doğru ilerleyerek Limpopo ile Gariep Nehri arasında önlerine çıkan şeflikleri, sürüleri ve mahsulleri yok etmişlerdir. Böylece eski şeflikler ortadan kalkmış ve yenileri kurulmuştur (SAHO-Shaka Zulu, 2011).

1828 yılında Shaka, üvey kardeşi Dingane tarafından organize edilen ve koruması Mbopha ve diğer üvey kardeşi Mhlangana'nın da işbirliğinde yapılan bir suikast sonucu öldürülmüştür (Deflem, 1999: 378; SAHO- Shaka Zulu, 2011). Shaka'nın krallığını kurmak için başlattığı savaşlar, bir milyondan fazla insanın ölümüne sebep olsa da Shaka, yine de bir halk kahramanı olarak anılmaktadır. Dahası bıraktığı miras sayesinde; günümüzde Güney Afrika'nın en büyük etnik gruplarından biri olan Zulu halkını yıllarca bir arada tutmayı başarmıştır (Beyaz Tarih, 2020).

Shaka'nın, kardeşlerinin suikastı sonucu ölmesinin ardından kardeşlerin aralarındaki mücadele, son kardeş iktidara gelmeyi başarana kadar 10 yıl boyunca devam etmiştir. Sonrasında yabancıların da etkisiyle Zulu Krallığı zayıflamış, küçük topluluklara ayrılmış ve idare, kralın kuzenleri veya yakınlarının eline geçmiştir (Monteiro-Ferreira, 2005: 351).

2. Zulu Savaşları

Shaka'nın 1828'de ölümünden sonra Zulu İmparatorluğu'nun başına geçen Dingane döneminde Zulular, Güney Afrika'da Hollandalı, Alman ve Fransız asıllı yerleşimciler olan Boerler ile mücadele etmiştir. Böylece Zulular ile sömürgeci Avrupalılar arasındaki ilk çatışma, Boerler (Voortrekker) olarak bilinen Hollandalı işgalciler arasında yapılmıştır (Bayram, 2017).

Hollandalıların 1652'de Cape'e yerleşmelerinden sonra oluşmuş olan bu topluluk, 1795'e kadar Hollandalılar, 1806'da ise İngilizler tarafından yönetilmiştir. Ancak Boerler ile İngilizler arasında süregelen anlaşmazlıklar, 1834'de İngilizlerin köleliği kaldırması ile daha da artmış ve böylece Boerler kitleler halinde iç kısımlara göç etmeye başlamıştır (Arif, 2015). 1836'da gerçekleştirilen ve "Büyük Göç" olarak adlandırılan bu göçü engellemek isteyen Zulular, yerlilerden oluşan bir ordu kurmuştur (Koşar, 2014: 3). 1838'de Kral Dingane, Kanlı Nehir Savaşı'nda 500 kadar Boer yerleşimciye karşı büyük başarı elde etmiştir. Ancak kardeşi Mpande, Boerler ile anlaşarak abisine ihanet etmiş ve 1840'ta Dingane'yi iktidardan devirtmiştir. Akabinde Boerler, Zulu ordusu ile karşılaştıkları zaman; atlı birlikleri ile Zulu hatlarına ara vermeden anlık saldırılar düzenleyerek ateş açmış ve sonrasında geri çekilmiştir. Bu süreç, Zulu askerlerinin tekrar toparlanıp saldırmalarına olanak tanımamış ve 1000'den fazla Boerli asker, 12 bin kişilik Zulu ordusunu yenmeyi başarmıştır (Arif, 2015; Günarslan, 2020: 554). Bu savaşta 10 bin Zulu yerlisi ölmüş ve Zulular, Boerler tarafından yenilmiş olsa da bölgede potansiyel güç olarak kalmaya devam etmiştir. Ayrıca Zulular, kendileri teslim olmadan önce tarihi savaşta İngilizleri yenmiştir (Aras, 2004: 13). Bu büyük göç ve savaş sürecinde Dingane, günümüzde KwaZulu-Natal adı verilen bölgeye, Boer göçebelerinin hareketini engellemeyi başararak güçlü bir yönetici olduğunu göstermiştir (Gilbert & Reynolds, 2019: 386).

Zulu Krallığı bu dönemin sonucunda, 1838-1872 yılları arasında nispeten barışçıl bir düzende yönetilmeye devam etmiştir. 1872-1884 yılları arasında ise son bağımsız Zulu Krallığı'nı, Mpande'nin oğlu Cetshwayo yönetmiştir (Mahoney, 2003: 2). Cetshwayo, 60 bin askerden oluşan bir ordu ile İngilizlere saldırmıştır. 1878'in sonlarında Cetshwayo, İngiliz ordularını dağıtmış ve çıkardıkları ayaklanma ile İngilizleri büyük zarara uğratmıştır. Bu durumun sonucu olarak İngilizler, Cetshwayo'dan verdikleri zarara karşılık tazminat ödenmesini istese de Cetshwayo bunu reddetmiştir. Bunun üzerine Lord Chelmsford komutasındaki İngiliz birlikleri, 22 Ocak 1879'da Zulu topraklarına saldırmış ve Zulu ordusu; İsandhlwana dağının yamacında kamp kurmuş halde bulunan 800 İngiliz askerini katletmiştir. Bu savaş Zulu ordusunun son görkemli başarısıdır. Top ve silahlılarla saldıran İngiliz alayı, mızrak ve sopalarla karşılık veren ve başarılı bir savaş stratejisi uygulayan Zulu birlikleri karşısında bozguna uğramıştır (Monteiro-Ferreira, 2005: 347).

Bunun üzerine İngiliz güçleri komutanı Lord Chelmsford görevden alınmış ve yerine Garnet Wolseley getirilmiştir. Afrika'da almış oldukları bu ilk yenilginin ardından tekrar saldırıya geçen İngiliz ordusu, Zulu Krallığı'nı ele geçirene kadar mücadele etmiş ve sonunda Cetshwayo teslim olmuştur. Böylece İngiliz denetimine giren Zulu toprakları, 1897'de İngiliz idaresindeki Natal eyaletinin bir parçası haline gelmiş ve krallıktan Zululand'da bir şefliğe dönüşmüştür. 1884-1913 yılları arasında ise Cetshwayo'nun oğlu Dinuzulu tarafından yönetilmiş olan Zulular; daha sonraki zamanlarda bağımsızlıklarını tekrar kazanabilmek için mücadele etmiş olsalar da hiçbir girişimde başarı sağlanamamıştır. Böylece Zulu halkı, topraklarındaki yerleşimcilerin idaresi altında yaşamaya devam etmiştir (Maj, 2014: 37).

3. Zulu Dili

Nijer-Kongo dil ailesinin bir parçası olan Zuluca ya da Zulu dili (IsiZulu), Bantu dillerinin Nguni alt grubuna aittir. Günümüzde Zulu dili yaklaşık 10 milyondan fazla kişi tarafından anadil; 15 milyon kişi tarafından ise ikinci dil olarak konuşulmaktadır. Bu kapsamda Zuluca, Güney Afrikalıların yaklaşık % 22,7'sinin ana dilidir. Her ne kadar bu dili konuşanların % 95'i Güney Afrika Cumhuriyeti'nde yaşasa da Malavi, Zimbabve, Eswatini ve Mozambik'te de bu dili konuşanlar bulunmaktadır. 1994'te Güney Afrika Cumhuriyeti'nin 11 resmi dilinden biri olan Zuluca, Güney Afrika'da evde en çok konuşulan ve ayrıca nüfusun yarısı tarafından anlaşılabilen bir dildir. Diğer Bantu dillerinin çoğu gibi Latin alfabesi ile yazılan Zuluca'ya, misyonerlik faaliyetleri sonucu ilk olarak İncil çevrilmiş ve ardından 1859 yılında Zulu dilinin gramer kitapları yazılmıştır (SAHO-Zulu, 2011; SA-V-Zulu Language, 2021; OHIO University, 2021).

Zulu dili modern dilindeki seslerin çoğunu San ve Khoi dillerinden almıştır. Ayrıca Xhosa ve Zulu dilleri, bir dilin lehçesi olarak kabul edilecek kadar dilsel yakınlık göstermektedir. Zulu ses sistemi, Khoisan dillerini konuşanlardan ödünç alınan tıklama seslerini içeren üç türe sahiptir. Zulu kelimelerinin çoğu sesli harfle bitmektedir. Günümüzde IsiZulu, Güney Afrika Cumhuriyeti'nde "ulusal" bir dil olarak kabul edilmektedir (SA-V-Zulu Language, 2021; Britannica, 2013; OHIO University, 2021).

4. Din

Zulu halkı, sömürgecilik döneminde Hristiyanlık dinini benimsemiş olsa da Zuluların geleneksel ritüelleri tamamen yok olmamış; geleneksel inanç ve Hristiyanlık dininin etkileşimi sonucu karma bir ritüel anlayış ortaya çıkmıştır. Zulu inançlarında manevi dünya büyük önem taşımaktadır (Duman, 2020: 115). Özellikle ata inancına dayanan Zulu kültüründe atalar, aile uyumu, sosyal düzenin korunması ve barıştan sorumlu tutulmaktadır. Kadın atalar akrabalık sisteminin önemli bir parçasını oluştursa da Zulu kültüründeki pek çok ritüel, erkek atalar etrafında örgütlenmektedir. Ritüeller soyun birlikteliğini sağlamak ve yaşamak için yaşayanlar ve ölenler dâhil olmak üzere tüm akrabaların bir araya geldiği durumlardır. Bu ritüellerde ölen atalar, aile hayatının yaşayan üyeleri olarak kabul edilir ve şimdiki zaman üzerindeki etkileri

yeniden belirlenir ve onurlandırılır (Mayer & Viviers, 2016: 104-105).

Zulular, “Abaphansi” ve “Amadlozi” isimli atalarının ruhlarına inanmaktadırlar. Bu ruhlar "ilk gelen" olarak adlandırılan seçkin ruhlardır. Ata kültürüne dayanan Zulu dininde mutluluk, sağlık ve güvenlik gibi sorunların çözümü: Ataların ruhlarına yapılan fedakârlıklara ve o ruhlarla varılan antlaşmalara bağlıdır. Dini inanışlarında atalarını inancın merkezine koyan Zulularda: Ataların öseler bile ruhları ile yeryüzüne yerleştiklerine ve hâlâ yaşayanlar ile ilişki kurmaya devam ettiklerine inanılmaktadır. Bu bağlamda ataların ruhlarının, rüyalar, hastalıklar ve bazen yılanlar şeklinde dünyaya geldiğine inanılmaktadır. Ayrıca doğum, ergenlik, evlilik ve ölüm gibi dönemlerde yapılan törenlerin; atalar ile iletişim kurma zamanı olduğuna da inanılmaktadır. Yine ataların ruhlarına saygısızlık yapanların kötü talih getireceğine ve hissedilen derin saygının ise büyük fayda getireceğine inanılmaktadır. Eğer bir aile üyesi, atalarının gazabının sonuçlarına maruz kalırsa bu durum toplumda yıkıcı olarak düşünülmemiştir. Aksine bireyin aileye karşı görevini yerine getirememesinin meşru bir ifadesi olarak görülmektedir (Mbeje, 2017: 4; Cohen, 2006: 228). Yine Zulu geleneklerinde doğal otlar ve dualar, iksir ve büyü için kullanılmış ritüelistik araçlardır (Zenoos, 2013: 80).

5. Ekonomi

19. yüzyılın ortalarından önce köylerde yaşayan Zulu halkının ekonomisi tarım, hayvancılık ve avcılığa dayanmaktadır. Başlıca mahsulleri mısır iken; keçi, kümes hayvanları ve sığır en önemli geçim kaynakları olmuştur. Özellikle sığırları, besin olarak et ve süt elde etmek için kullanmanın yanı sıra savaş kalkanı ve savaş giysisi yapımı için gerekli olan deriyi elde etmek için de yetiştirmişlerdir. Ava çıktıklarında ise kabile ritüeli olarak aslan ve fil gibi büyük hayvanları avlayarak gözlerini ve kalplerini de yemişlerdir. Bu sayede korku veya umutsuzluğu yenebileceklerine inanmışlardır (Mbeje, 2017: 3).

Günümüzde ise kırsal alanlardan yaşayan Zulu halkı başta sepet örmeciliği ve boncuk işçiliği olmak üzere zanaatkarlık, dokumacılık ve çanak çömlek ile geçimini sağlamaktadır. Kadınlar ve çocuklar bira elekleri, paspaslar ve sepetler örmekte ve ayrıca mutfak eşyası olarak da kullanılan süslenmiş su kabakları yapmaktadır. Erkekler ve erkek çocukları kemik ve ahşaptan tepsi, koltuk başlığı ve sandalye gibi çeşitli ev ve süs eşyaları oymaktadır. Boncuk işi ise çoğunlukla kadınların yaptığı bir iştir (Everyculture, 2021).

Eski zamanlarda, Zulular tohum, devekuşu yumurta kabuğu, hayvan dişleri ve metal gibi doğal malzemelerden boncuklar yapmışlardır. Günümüzde ise bir kabile grubunu diğerinden ayırmak için çeşitli renk kombinasyonlarından oluşan cam boncuklar kullanılmaya başlanmıştır. Boncuklar ayrıca sembolik bir dile benzer karmaşık bir anlam taşımaktadır. Renklerin anlamlarına göre sevgi, kur, keder, kıskançlık, yoksulluk ve kayıp gibi konularda mesajlar iletmek; manevi aşk, sadakat, anavatan, ev içi memnuniyet, deniz, tarla, çim gibi olumlu kavramları ve düşmanlık, hoşnutsuzluk, dedikodu, uyumsuzluk ve hastalık gibi olumsuz kavramları sembolize etmek için kullanılmaktadır (Fitzgerald, 2007: 9).

Günümüzde şehirlerde yaşayan Zulular ise küreselleşme sonucu gelişen sanayi sektörü kapsamında fabrikalarda da çalışmaktadır. Yarı özerk olan Zululand'da yaşayan halk için en önemli ekonomik gelir kaynağı ise; Güney Afrika'nın doğal rezervlerinin çoğuna sahip oldukları topraklardaki turizmdir (Bayram, 2017).

6. Mimari

Klanlar halinde köylerde yaşayan Zulular, arı kovanı şeklindeki yuvarlak kulübeler kümesinden oluşan dairesel bir yerleşim alanında yaşamaktadır. Kadınlar ve erkeklerin birlikte inşa ettiği bu evler yazın sıcağa kışın ise soğuğa karşı korunmak amacı ile inek gübresi ve çamur karışımından oluşan bir madde ile sıvanmaktadır (Bayram, 2017).

“Umuzi” adı verilen bu evlerin arı kovani şeklinde olması aile merkezli bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir (Boddy-Alistair, 2020). Bu yapılar, genişletilmiş bir çiftlik evi içinde eksiksiz bir yaşamın sürdürülebileceği bağımsız bir ekonomik birimdir. Her umuzinin kendi ihtiyaçlarını karşılamak için kendine ait sığırları, mısır ve sebzelerin yetiştirildiği tarlaları vardır. Umuzi, mümkün olduğu müddetçe doğuya bakan eğimli bir zemin üzerine inşa edilmektedir. Eğitim ana girişe doğru düşmekte ve ana kulübe, en yüksek zemine yer almaktadır. Böylece ana konut, umuzinin geri kalan kulübelerini rahat bir şekilde görmektedir. Bu dairesel yapılanmış kulübelerin merkezinde, umuzinin sığırlarının yaşadığı ve tahılın yeraltı çukurlarında depolandığı “isibaya” bulunmaktadır. Yakın zamana kadar umuzi, “umnumzane” olarak bilinen muhtarların eşlerini ve çocuklarını, küçük erkek kardeşlerinin ailelerini ve evli oğullarını içermektedir. Ancak günümüzde sosyal yapıların değişmesi ve kentleşme ile birlikte umuzi; genellikle bir aile reisinin ve onun eşlerinin ve çocuklarının yaşadığı küçük bir yapıya dönüşmüştür (Magubane, 2022).

Ayrıca yuvarlak bir döngüde 100-300 arası “ikhanda” olarak bilinen kulübelere inşa edilen, Zulu savaşçılarının askeri kışlası olan ve aynı zamanda kralın otoritesinin yayılma merkezi olarak da bilinen “amakhanda”lar vardır. Zulu savaşçılarının 3-5 tanesi bir kulübeyi paylaşmıştır. Her birinin üstünde kralın ikamet ettiği özel mahaller olarak “isigodlo” adı ile bilinen çitle çevrili alanlar vardır. Amakhandalar, Shaka döneminde 14 civarında iken Cetshwayo’nun döneminde 27 âdete çıkmıştır. Kralın sevdiği amakandası bulunmakla birlikte bunlar arasında gidip gelmekte serbesttir (Knight & McBride, 1995: 9).

7. Kıyafetler

Zulu halkının geleneksel kıyafetleri, çok süslü olmayan çeşitli renklerdeki basit deri ve örgü örtülerden oluşmaktadır. Özellikle Zulu kadınları için sosyal bir konu olan kıyafet, kadınların medeni hallerini göstermektedir. Bakire ve evlenmek isteyen bir Zulu kadını, çimden veya boncuklu pamuk iplerden yapılmış etekler giyerek ve göğüslerini açık bırakarak vücudunu gururla sergilemekte; saçlarını kısa tutmaktadır. Nişanlı bir Zulu kadını ise saçlarını büyük kafa kasketleriyle büyütmekte ve müstakbel ailesine saygının bir göstergesi olarak göğsünü dekoratif bir bezle kapatmaktadır. Evli bir Zulu kadını ise evli olduğunu belirtmek için vücudunu örtmektedir. Ayrıca evli kadınlar, sığır veya keçi derisinden yapılmış diz boyu ve geleneksel bir siyah etek olan “isidwaba” giymektedir (Demandafrika, 2021; Everyculture, 2021; Eshowe, 2022).

Yine evli kadınlar “ureyisi” olarak adlandırılan kolyeler takmaktadır. Geleneksel bir Zulu düğününde ise gelinler statü sembolü olarak “isicholo” adı verilen özel geniş bir şapka takmaktadır. Ayrıca gelinler omuzlarına, kayınvalideye saygının bir göstergesi olarak “ibhayi” denilen pelerin veya şalı giymektedir. Hamile kadınlar ise bebeğin ağırlığını desteklemek için kuru otlardan yapılan; cam veya plastik boncuklarla kaplanmış “isibamba” olarak bilinen kalın bir kemer takmaktadır. Yine bekâr kızlar dirseklerine, ayak bileklerine ve bel çevrelerine “izincu” adı verilen burgulu boncuklardan oluşan uzun şeritler takmaktadır. Ayrıca genç kızlar, kolyeler ve boncuklu saç bantları takmaktadır. Kız çocukları ise boyunlarına ve bellerine boncuk işi takmaktadır (Eshowe, 2022; Vuk’uzenzele, 2007).

Erkekler ise ön ve arkaya asılan iki şerit deri kemer giymektedir. Başlarını ise kürk ve tüyle süsleyen erkekler; ayrıca kollarına ve bacaklarına keçi derisinden yapılan fırfırlı bantlar takmaktadır (Everyculture, 2021). Erkekler özellikle bambu yapraklarından yapılan “umncedo” ile ön taraflarını örtmektedir. Hiçbir şey giymeseler bile görgü kuralları gereği; iç çamaşırı sayılan umncedo ile ön taraflarını örtmeleri gerekmektedir. Ayrıca hemen hemen tüm erkekler, umncedo üzerine “umutsha” denilen temel Zulu kıyafeti olan bez parçasını giymektedir. Ayakları için ise “imbadada”yı kullanmaktadırlar (Knight & McBride, 1995: 18). Ayrıca “isicoco” olarak bilinen bir halka lifin saça bağlanmasıyla yapılmış; kömür ve sakız karışımı ile kaplanmış ve balmumu ile cilalanmış olan Zulu başlıklarını evlenmiş erkekler takmaktadır (Boddy-Alistair, 2020).

Rütbenin göstergesi olan leopar derisi ise sadece “izikhulu” (yüksek rütbeli savaşçı/meclis üyesi) ve oğulları tarafından giyilebilmektedir. Ayrıca bir leopar avlandığı zaman derisinin kabile şefine götürülmesi gerekmektedir. Tipik bir savaşçı “ibutho” kıyafeti ise: sığır derisi bir kemer, su samuru ya da leopar derisi bir kafa bandı, kötülüğü önlemek için takılan kolyeler ve bir tüy ile savaş kalkanından oluşmaktadır. Savaş kıyafeti ile giyilen kalkana “ihavu” denilmektedir. Sadece savaşta birini öldüren savaşçıların boynuna ise “imbhata” adı verilen dairesel bir sığır derisi takılmaktadır. Yine kıyafetleri süslemek için kullanılan evlilik ve rütbe simgesi olan çeşitli renlerdeki tüyler ve kollarda ve bacaklarda kullanılan inek kuyruğu da Zulu kabilesinde sıkça kullanılmıştır (Knight & McBride, 1995: 20; Vuk’uzenzele, 2007).

8. Aile Yapısı

Zulu ailesi ataerkildir ve erkek, hem ailenin reisi hem de otorite figürüdür. 16. yüzyıldan bugüne kadar Zulu aile yapısında kadınların erkeğe, küçüklerin büyüklere itaat ettiği hiyerarşik bir yapı vardır. Bu yapıda aileyi aile reisi yönetmektedir. Hayvancılığın erkekler, ekin yetiştiriciliğinin ise kadınlar tarafından yapıldığı evler, aynı zamanda toplumda üretimin merkezidir (Carton & Morrel, 2017: 821; Everyculture, 2021).

Zulu kabilesinde aile kavramı önemlidir. Zulu geleneğinde aile terimi, atalar dâhil olmak üzere tüm nesilleri kapsayan duygusal bir birimdir. Ayrıca Zulu aile yapısında anne ve babaya; hem yaşamlarında hem de ölümlerinden sonra büyük saygı duyulmaktadır (Mayer & Viviers, 2016: 104).

Çocuğa çok önem veren Zulu halkında ailenin temelini çocuk oluşturmaktadır. Doğurganlık Zulu halkının baskın bir temasıdır (Brindley, 1985: 100). İlk çocuk doğana kadar karı-kocanın evli olduğuna inanılmamaktadır. Ayrıca doğan çocuğun sadece ailenin değil, köydeki herkesin sorumluluğunda olduğuna inanılır. Bu nedenle bir çocuğun sadece doğduğu aile tarafından değil; köydeki bütün insanlar tarafından yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu şekilde her çocuğun aynı şartlar içinde büyütüldüğüne inanılmaktadır. Yeni doğan bebekler isim verilmelerinin ardından “imbeleko” adı verilen bir törenle atalara tanıtılmaktadırlar (Mbeje, 2017: 4).

Zulu kabilesinde evlenmemiş Zulu erkeğine “insizwa” denilmiştir. İnsizwanın evlenene kadar babanın evine ait olduğuna ve haklarının ve sorumluluklarının kısıtlı olduğuna inanılmaktadır. Evlendiği zaman bir “indoda” olan Zulu erkeğinin sorumlulukları sadece babasına karşı değil; kendi çekirdek ailesine ve yerel şefine karşı da genişlemektedir. Dahası bir çiftlik evinin muhtarı olan “umunzana”nın da ayrıcalıklarına sahip olmaktadır (Knight & McBride, 1995: 16). Ayrıca Zulu kabilesinde, 13 yaşına gelmiş bir oğlan çocuğunun erkek olabilmesi için kendisini baştan aşağıya beyaza boyayıp; dağın eteğinde bir hafta geçirmesi gerektiğine inanılmaktadır (Aras, 2004: 65). Zulu erkek çocukları arasındaki en önemli etkinlik çubuk dövüşüdür. Özellikle atalarını onurlandırmak adına kurban ettikleri sığırları korumak için çubuk tutmayı öğrenen erkek çocukları; bu spor sayesinde hem sosyalleşmekte hem de kabilenin savaşçı kültürünü öğrenerek bu kültürü devam ettirmektedir (Carton & Morrel, 2017: 800-805).

Bu toplumda erkekler, her zaman kadınların yaptıklarından sorumlu tutulmuş ve bu sorumluluk sebebiyle eş ya da erkek kardeşler kadınları sürekli kontrol altında tutmak durumunda kalmıştır. Ayrıca evin reisi eşin ne zaman doğum yapacağına ve kız çocuğunun ne zaman evleneceğine karar vermektedir (Carton & Morrel, 2017: 809; Zenooz, 2013: 81). Zulularda soyu sadece erkek çocukların devam ettirebileceğine inanılmıştır. Kadınlar ise ne soyu sürdürebilmiş ne de miras bırakabilmiştir. Ancak kabile hayatında kadına annelik, eş olma ve doğurganlığın ona iyi bir rol vermesi gibi özellikler bu durum ile çelişki oluşturmuştur. Ayrıca kadınlar, oğulları olmayan evlerde sığırları gütmüş ve hatta Zulu Krallığı’nın doğduğu dönemlerde savaşlara da katılmıştır (Carton & Morrel, 2017: 821). Fakat kadına atfedilen bu iyi rollere rağmen ayrıca kabile hayatında ona verilmiş büyücü sıfatı gibi kötü roller sebebi ile olumsuz görüşlere de maruz kalmıştır. Kadının evlendikten sonra, en önemli görevi çocuklara iyi bir annelik yapmak

iken; çocuklarını büyüttükten sonra kendisi öldüğü zaman özgürlüğüne kavuştuğuna inanılmıştır. Ayrıca gelenekler ve inanışlar gereği kadının evin bazı bölmelerine girmesi yasaklanmıştır (Zenooz, 2013: 81).

Zulu topluluğunda evlilik, üremeden sorumlu bir kurum olarak görülmektedir. Zulu kültüründe evlilik sürecinde gelinin babasının, kızını doğurganlığını garanti eden temel kurbanlık hayvanları sağlayarak evlilik birliğini tamamlama ve onaylama görevi de bulunmaktadır. Eğer baba, kurbanlık hayvanları temin etmezse; kızının düşük yapma, gebe kalamama veya bebeklerinin hastalanma ya da ölme gibi talihsiz durumlar yaşaması gibi kötü sonuçlardan sorumlu tutulmaktadır (Thabede, 2020: 11-12). Düğün günü gelin, ahşap kutu olan bir “kist”te kıyafetlerini ve değerli eşyalarını damadın evine götürür. Kist, kültürel bir değer olarak bir tabuta benzetilmektedir. Böylece gelinin, damadın ailesine ve ölümünden sonra da damadın atalarına ait olduğunu gösteren nihai bir kadere vurgu yapılmaktadır. Bu kapsamda gelin köken ailesine geri dönmektedir (Thabede, 2020: 19).

Zulu bağlamındaki evlilik kelimesi “dönüşü olmayan bir yolculuğa çıkmak” anlamına da gelmektedir. Bununla birlikte Zulu geleneklerinde boşanma hoş karşılanmamaktadır. Çünkü boşanan kadının ebeveynleri, hem hayal kırıklığına uğramakta hem de toplumda geleneksel olarak aile onurlarının yok olduğuna inanmaktadır. Bu sebeple Zulu kadınları sosyal dışlanma sürecinden korkmaları nedeniyle çoğunlukla boşanmayı tercih etmemektedir (Thabede, 2020: 19-20).

9. Zulu Mutfağı ve Yiyecekler

En büyük ekonomik faaliyeti sığır yetiştiriciliği olan Zuluların temel besini “amasi” denilen kurutulmuş süttür. Fermente süt olan amasi içeceği, sütün bir su kabığında kesilmesi ve akabinde peynir altı suyu içeriğinin çıkarılması ile yapılmaktadır. Tadı süzme peynir ve sade yoğurt karışımına benzemektedir. Zulular, amasi içeceğinin erkekleri güçlü kıldığına inanmaktadır. Amasi ayrıca sindirim sistemini de güçlendirmektedir (SA-V-Zulu Cuisine and Food, 2021; South Africa, 2021).

Sığır yetiştiriciliğinden ve avcılıktan elde edilen hayvanların kurutulmuş etleri, yulaf lapası, besin değeri yüksek olan kremli yapıdaki “utshwala” içeceği, çeşitli bitkiler ve tahıllar Zulu kabilesinin temel yiyecekleridir. Patates, mısır, soğan, domates ve balkabağı ise geleneksel yemeklerde kullanılan sebzelere aittir. Tatlı patatese benzeyen ancak daha lifli yapıda olan kök sebze “amandumbe” de Zulu mutfağı için son derece önemlidir. Zulu Kabilesinde sığır eti, cinsiyete ve yaşa göre bölünmektedir. Erkekler baş ve ön bacakları, kadınlar kaburgaları ve içkembeği, genç erkekler ise arka bacakları almaktadır. Ayrıca et yemeklerinin ölçüleri, erkeklerin yaşını ve sosyal statüsünü göstermektedir. Diğer taraftan sığır eti, Zulu düğün yemeklerinin vazgeçilmezlerinden bir tanesidir. Yine savaşlarda ordunun yiyecek kaynağı bir avuç kurutulmuş et ve buzağı karaciğerinden oluşmuştur (SA-V-Zulu Cuisine and Food, 2021; Knight & McBride, 1995: 45; Karen, 2019). Zulu geleneklerinde öküzler ise yalnızca reşit olma törenleri ve düğünler gibi özel günlerde kesilip yenilmektedir (Siyabona Africa, 2022).

Buharda pişirilen ve genellikle et veya köri eşliğinde sunulan geleneksel Zulu ekmeğine ise “ujeje” denilmektedir. Mutfakta kullanılan baharatlar kimyon, tuz, biber ve Hintlilerden alınan köridir. Zulu yemekleri birkaç aile tarafından birlikte hazırlanmakta ve aynı tencereden yenmektedir. Yemekler genellikle üçayaklı tencereler kullanılarak açık ateşte pişirilmekte; ahşap kâselerde ve tahta kaşıklar ile servis edilmektedir. Günümüzde ise yemek servisinde genellikle emaye tabaklar kullanılmakta ve yemek pişirmek için açık ateş yerine soba tercih edilmektedir. Kei elması, kırmızı süt ağacı, num-num, yabani muşmula ve maymun portakalı tükettikleri meyvelerin başında gelmektedir. Marula meyveleri ve mobola Erikleri ise yağ yapımı için baskılanmaktadır. “Umfino” denilen yabani ispanak, Yahudi ebeğümeçi ve manyok gibi yabani otlar ise ormanlardan toplanan yiyeceklerdir (Karen, 2019; Mirriahi, 2017).

Günümüzde Zulu yemeklerinin sonunda mısırdan yapılan ve çikolata, kuru erik ve kremadan yapılan

bir sos ile süslenen muhallebi tatlısı sunulmaktadır. Zulu yemek geleneklerinde bulunan diğer tatlılar ise baharatlı kurabiyeler, kuru meyveler ve kızarmış hamurlar gibi yiyeceklerdir (Mirriahi, 2017).

10. Müzik, Dans, Törenler, Folklor ve Mit

Zulu halkı arasında sözlü olarak ifade edilemeyen duyguları temsil etmesi sebebi ile müziğe büyük bir saygı duyulmaktadır. Bu nedenle şarkı söylemeyi çok sevmektedirler. Müzik yapmak için davulların ve birçok vurmali çalgının çıkardığı sesi kullanmaktadırlar. Ayrıca “Ingungu” adı verilen bir davulları olan Zulular, ritüelleri esnasında fiziki ve ruhani değerleri aşlamak için bu davulu çalmaktadırlar (Mbeje, 2017: 3).

Doğum, düğün ve cenaze gibi tüm törenlerde dans edilmekte ve tüm danslara davul eşlik etmektedir. Yani bir Zulu bireyinin büyümesindeki nerdeyse tüm aşamaları göstermek için müzik ve dans performansı gösteri yapılmaktadır (Mbeje, 2017: 3; Everyculture, 2021; Xulu, 2005: 45). Bu kapsamda Zulu kültüründe her özel güne adanmış bir dans bulunmaktadır. Örneğin “av dansı” “savaşçı Zululara ava çıkmadan önce cesaret vermek için bir mızrak eşliğinde yapılan danstır. “Indlamu”, düğünlerde iki dansçı tarafından davulların ritmine ayak uydurularak yapılan geleneksel bir savaş dansıdır. “Reed dansı”, sadece evlenmemiş kızların başlarının üzerinde uzun bir kamış tutarak dans ettiği yıllık bir etkinliktir (Demandafrika, 2021). Küçük kalkanın dansı ise genellikle kraliyet törenlerinde yapılan ve askeri birliği teşvik ettiğine inanılan ritmik bir danstır (Siyabona Africa, 2022).

Zulu folkloru hikâyeler, şiirleri ve atasözleri yoluyla aktarılmıştır. Bunlar Zulu tarihini açıklar ve ahlaki dersler içermektedir. Krallar ve hayattaki büyük başarılar için okunan övgü dolu şiirler popüler kültürün bir parçası olmuştur (Everyculture, 2021).

Ayrıca Zulu kabilesinde bazı özel günlerde kadınlar ve kızlar, alışılmış erkeksi davranışlar sergileyerek; tanrıçalara şarap ve yemek ikram ederek şarkılar söylemektedir. Bu özel günlerde erkekler kulübelerde saklanarak dışarı çıkmaktan men edilmekte ve çıkmaları durumunda ise cezalandırılmak için kadınlar tarafından saldırıya uğramaktadır. Bu özel törenin amacı erkek egemen toplumda kadınların haklarını savunmak ve kadınlar aleyhine oluşmuş olan tabular ile mücadele etmektir. Zira Zulularda erkekler çoğunlukla kadınların yaptıklarından sorumlu tutulmuştur. Dahası eş veya erkek kardeşler sürekli kadınları kontrol altında tutmuştur. Ayrıca soy yalnızca erkek çocuklar üzerinden devam etmiştir (Zenoos, 2013: 81).

Zulu mitolojisi hepsi hayvanlarla ya da doğal fenomenlerle ilişkilendirilen sayısız tanrı figüründen oluşmaktadır. Zulu kabilesi çevresinde yaşayan tüm bölge hayvanları ve doğal olaylar tanrıları ile ilişkilendirilmekte ve kozmolojileri Tanrı tarafından çeşitli biçimlerde karakterize edilmektedir. Örneğin “Umvelingqangi” tüm yaşamdan sorumlu bir erkek tanrı, “Unomkhubulwano” iyi hasat döneminde gıda güvenliğini sağlayan bir kadın tanrıça iken; gök gürültüsünün olduğu zamanlarda havayı kontrol eden bir tanrının da var olduğuna inanılmaktadır (Mbeje, 2017: 3).

11. Toplum Yapısı

Zulu toplumu geçmişten günümüze kadar iyi tasarlanmış bir sosyal yapıya sahiptir. Bu sosyal yapı, Zulu halkının görgü kurallarının kaynağı olan saygıya dayanmaktadır. En alt düzeydeki hizmetçiden ilahî hükümdara kadar tüm hane halkı için görev ve görgü kuralları ile ilgili açık kurallar tanımlanmıştır (Eshowe, 2021). Diğer taraftan Zulu halkının toplum yapısında ekonomik sınıflar bulunmamaktadır. Ancak toplumsal yapıda hiyerarşik bir yapılanma mevcuttur. Örneğin kral ve üst düzey yöneticiler tarlalardan elde edilen mahsulden fazla pay almamış; hatta tarlalarını da çalışanlar arasında dağıtmışlardır. Toprak mülkiyeti konusunda çıkan anlaşmazlıklar ise yeni bir tartışmaya imkân vermemek için liderlerin

kararlılığı ve cesareti ile çözülmüştür (Zenooz, 2013: 68).

Zulu toplumunun hiyerarşik yapısının en tepesinde kral bulunmaktadır. Bu yapının ikinci sırasında ise krala rapor veren şefler veya “amakosiler” yer almaktadır. Bu unvan ailenin en büyük oğlu tarafından miras alınır ve günümüzde ise kadınlar da amakosi rolünü alabilmektedir. Üçüncü sırada ise köyün yaşlıları tarafından seçilen ve “induna” olarak bilinen muhtar bulunmaktadır. İnduna şefe (inkosi) rapor vermek, köy meselelerinde hakemlik yapmak ve köy halkı arasında arazi tahsisi yapmak görevlerini üstlenmektedir. Hiyerarşik yapının son sırasındaki ise “umunumzane” olarak bilinen çiftlik reisleri yer almaktadır. Umunumzaneler, halk arasındaki iç anlaşmazlıkları ve yerel sorunları çözme görevine sahiptir (How Southafrica, 2017).

Zulularda klanlık, ülke çapında kabul edilmektedir. Her klanın soy bakımından kıdemli yöneticisi şeftir. Şef, geleneksel olarak toplum yapısında savaşta liderlik ve barışta ise yargıçlık görevini üstlenir. Çoğunlukla şefin yakın akrabası olan induna denilen muhtarlar, Zulu klanlarının bölümlerinden sorumludur. Böylece şef toplumdaki gücünü, klanın farklı bölümlerini kontrol eden indunalar aracılığıyla kullanmaktadır. Ayrıca her klan şefi bir şekilde kral ile akraba olmaktadır (Britannica, 2021).

Afrika kıtasında kölelik çok eski zamanlardan beri var olmakla birlikte; kıtanın yerel toplumlari kölelere zalimce davranmamıştır. Bu kabilelerden biri olan Zulularda da kölelere iyi davranılmış, şefle köleler aynı yemekten tüketmiş, kabile onları kendi evlatları gibi görmüş, onların gelecekte çalışmaları ve zengin olmaları engellenmemiştir (Zenooz, 2013: 67).

12. Adalet Sistemi

Zulu toplum yapısı içindeki adalet sistemi yüzyıllardan beri yazılı olmayan kanunlara dayandırılmıştır. Klan reisi kabilenin en yaşlı üyesinden oluşmuştur. Bu üye savaş döneminde önderlik görevini üstlenirken barış döneminde ise kabilenin yargıçlık görevini üstlenmiştir. Ayrıca Zulu hukuk sistemi, Afrika toplumlarında ileri derecede tabakalaşma ile oluşan merkezi idarenin gücünün artması sonucu görünür hale gelen merkezi hukuka iyi bir örnek teşkil etmektedir (Zenooz, 2013: 57; Britannica, 2021).

Zulu halkı, başlarına gelen kötü olayların akraba ya da yabancı olan kadınların yaptığı büyüler sonucu olduğuna inanmaktadır. Bu kapsamda büyü yaptığına inanılan ailelere kabileden uzaklaştırma cezası verilebilmektedir. Bu kapsamda büyücülüğün toplumda bir çatışma sebebi olduğu düşünülebilmektedir (Zenooz, 2013: 80).

13. Yönetim Yapısı

Zulu Krallığı, klanlardan oluşan bir topluluk olduğu için siyasi olarak hiçbir zaman monolitik (tek parça) olamamış ve bu yönetim yapısını her zaman korumuştur. Bu klanlardan bazıları Shaka tarafından mağlup edilerek krallığa zorla katılmış; bazıları ise müttefik ya da yerel özerklik olarak katılmayı tercih etmiştir. “İzikhulu” ya da ulusun büyükleri olarak da bilinen bölgesel şeflerin, “ibandla” (kabile konseyi/meclis) veya ulusal konseyde krala tavsiyede bulunma yetkisi vardır. Ancak bölgesel şeflerin bazen kralın düşüncelerinin aksine tavsiyede buldukları zaman; dış politikada bölge şeflerinin desteğinden uzaklaşma ihtimaline rağmen kralın, doğrudan harekete geçme yetkisi de bulunmuştur (Knight & McBride, 1995: 4).

Ayrıca yerel mahkemeye başkanlık yapmak, büyücülerin yağmur duasını yerine getirmek, salgın hastalıklar ile mücadele etmek ve savaşlar için zafer istemek şefin görevi olmuştur. Bu süreçte subaylar ve köy muhtarları da şefe yardım etmekle görevlendirilmiştir. Ancak muhtarlar kabilenin çıkarları tehlikeye

girdiği zaman ayaklanmalara öncülük etmiştir (Zenoos, 2013: 68).

Kendilerini "göklerin halkı" olarak isimlendirmiş olan Zulularda yerel halk, doğaüstü güçlere inanarak krallık ailesini kutsal saymış; insanlar ve hayvanlar arasında toplumda vuku bulan salgın hastalıklardan, doğal afetlerden, tarlalarda ürünün az olmasından kralı sorumlu tutmuştur. Yeni kral, şef ve köy muhtarı seçimi süresince halk sükunet içinde olmamıştır. Kral, şef ve köy muhtarı adayları her ne kadar halk tarafından desteklenerek seçilse de seçilen bu yöneticileri yine halk, istediği zaman isyan ve karışıklık çıkararak iktidardan düşürebilmiştir (Zenoos, 2013: 68-69).

14. Askeri Sistem

Merkezileşme için önemli güçlerden biri de ordu sistemidir. Shaka öncesi dönemde genç erkekler evlenip sorumluluk sahibi olana kadar yerel şeflere hizmet vermek zorundayken Shaka iktidarı döneminde bölgesel bağlılıklarına bakılmaksızın direk krallığa hizmet verilmesi şeklinde bu yetki genişletmiştir. Hatta genç erkeklerin askerlik dönemi, otuzlu yaşlarına gelene kadar uzatılmış ve askerlik süresince evlenmeleri yasaklanmıştır. Böylece hem ekonomik hem de askeri bakımdan kralın eli güçlendirilmiştir. Bu şekilde hizmet veren gençlere "ibutho" denilirken; ibutholardan oluşan topluluğa da "Amabutho" denilmiştir. Önemli bir devlet kurumu olan Amabutholar: Kraliyet evini korumak ve çiftliklerdeki iş verimini artırmak için askerleri disiplinli bir şekilde eğiten askeri birliklerdir. Genellikle kraliyet evinde tarım işçisi olarak çalışan Amabuthoların 15-20 yıl arası krala hizmet etmeleri istenmiştir. Bu süre sonunda isteyen gençler evlenebilir ya da bu oluşumdan ayrılabilirken; acil durumlarda ise kralın onları çağırma yetkisi bulunmaktadır (Carton & Morrel, 2017: 809; Knight & McBride, 1995: 4). Yani genel olarak Zulu savaşçıları profesyonel yetiştirilmemiştir. Temel savaş teknikleri ile ilgili eğitim almanın yanı sıra kraliyet sığırlarına bakmak, bölgede yapılan tarıma yardım etmek ve krala hizmet etmek ile de görevlendirilmiştir. Kendi kendini düzenleyen sivil bir sistemde tam zamanlı asker olmuşlardır. Ancak "inkwebane" olarak bilinen eğitimli Zulu savaşçıları da vardır.

Zuluların en yaygın kullandıkları savaş aleti, kısa bıçaklı atıcı mızrak olarak bilinen "isijula"dır. 1816 yılında iktidara gelen Shaka, "iklwa" adındaki tehlikeli geniş kanatlı mızrağı icat ederek ve dört farklı taktiğin birleşiminden oluşan "canavarın boynuzları" denilen ölümcül savaş taktiğini geliştirerek; askeri mücadelelerde krallığına büyük ün getiren iki önemli adımı atmıştır. Zulu savaşçıları genelde mızrak kullanmış olsalar da rütbe ve itibar göstergesi olarak çok az da olsa balta da kullanılmıştır (Maj, 2014: 17-20).

Savaş mızrakları uzman demirciler tarafından demir cevherinin yüzey birikintilerinden toplanan demir tortusunun, keçi körükleri ile ısıtılmış kil içerisinde eritilmesi sonucu yapılmıştır. Mızraklar, kişilerin demirci ile olan ticareti sonucu yapılması sebebi ile şahsi mülkiyet olarak görülmüştür. Bu mızraklar savaşın yanı sıra avcılıkta ve kişilerin kendisini koruması için de kullanılmıştır (Knight & McBride, 1995: 20). Geleneksel mızrağın yanı sıra çok az savaşçı tarafından kullanılabilen "club" denilen silahlarda vardır. Kullanımları yeterince basit olan clupler tek bir tahta parçasından kesilen; düz bir shaft ve yuvarlak soğanlı bir ucu alan silahlardır. Bir diğer önemli savaş aleti de kalkanlardır. Savaşın yanı sıra danslar, mahkemeler gibi günlük kullanım için kişilerin evlerinde bulunan kalkanların yanı sıra mızrakların aksine amaklarda da tutulan ve sadece amabuthoya verilen savaş kalkanları da mevcuttur (Knight & McBride, 1995: 24-25).

Shaka döneminde geleneksel uzun ve büyük savaş kalkanı olan 3,5 metre uzunluğundaki "isihlangu"lar da sıkça kullanılmıştır. Cetshwayo döneminde ise isihlanguların kullanımına devam edilmiş olmakla birlikte; omuzdan bileğe kadar uzanan ve öncekilere göre daha kısa olan "umbhumbuzo" da sıkça kullanılmıştır. Ayrıca kalkanlar, evlilik ve rütbe gibi farklı konuları göstermek için de çeşitli renklerde kullanılmıştır (Boddy-Alistair, 2020).

İlk zamanlarda Zulu savaşçıları krallığın sınırlarını genişletmek ve yağmacılık yapmak için sefere çıkmıştır. Özellikle krallık için önemli bir servet kaynağı olan sığırları artırmak için sefer düzenlenmiştir. Yakalanan sığırlar kabileye aittir ve kralın evinde tutulmuştur. Bu sığırlardan hediye olarak kralın bireylere dağıtma hakkı vardır (Knight & McBride, 1995: 56).

Ordu savaştan döndüğünde krala rapor vermek zorundadır. Savaşta cesaret ve başarı sergileyenler kral ya da yerel şef tarafından savaşçı grupların başına "izunduna" denilen ordu komutanları atanmıştır. Bazı savaşçılara ise "ingxotha" olarak bilinen ve üstün hizmet veya cesaret için bir başarı simgesi olan ağır pirinç kol bandı verilmiştir. Bazılarına ise ahşap boncuklardan yapılmış "iziqu" denilen bileklikler verilmiştir. Zulu savaşçıları arasında cesaret ve hizmetinden dolayı yüksek rütbeli olan ve aynı zamanda yaşlılar meclisinin de üyesi olarak Zulu hiyerarşisinde önemli bir yere sahip olan kişiye "isikhulu" denilmiştir. 1850'li yıllardan sonra ise ateşli silahların ordu içinde kullanımı büyük oranda artmıştır. Ateşli silahların ilk olarak kullanıldığı dönem ise Shaka'nın krallığı dönemidir (Boddy-Alistair, 2020).

Shaka'nın ordusu, hızlı hareket etme ve savaş alanında düşmana fark ettirmeden hızla kitle oluşturma yeteneğine sahipti. Bu hız ve manevra kabiliyetini kolaylaştıran ise Shaka'nın ordusunda kurduğu güçlü organizasyon yapısıdır. Böylece Shaka ordusunun sayıca azlığını, ordusunun hızıyla telafi etmiş ve rakipleri karşısında sayıca az olsa bile birçok savaşın kazanılmasını sağlamıştır. Shaka döneminde kurulan bu güçlü askeri yapı ile Zulular, Shaka'nın ölümünden elli yıl sonra İngilizlere karşı Isandlwana Savaşı'nda en büyük zaferini kazanmıştır (Maj, 2014: 30-31).

15. Tıbbi Tedavi

Zulu kabilesinde savaşta ya da çeşitli sebeplerle yaralananlar için uzman bir şekilde müdahale edecek kimse yoktu. Anestezi yapmayı bilmedikleri için ciddi yaralanmalarda hayatta kalma şansları düşüktür. Ancak yaraları ve kırıkları iyileştirmek için kullandıkları teknikler bulunmuştur. Açık yaralar tedavi edilene kadar çimlerle bağlanmıştır. Yaralanmalar sonucu oluşan kırık tedavisi için ise ahşap ateller kullanılmıştır. Yaraların tedavi sürecini hızlandırmak ve mikrop kapmamasını önlemek için sık sık yaralar yıkanmış ve çeşitli bitkisel ilaçlar kullanılmıştır. Yine bazı ciddi yaralanmalarda yaranın hızla kapanması için dikiş atılmıştır (Knight & McBride, 1995: 503-54-55). Genellikle erkek olan ve bu tür geleneksel ve bitkisel yöntemlerle amatör olarak tedavi yapan doktorlara "izinyanga" denilmiştir (Edwards, 1986: 1273).

Zulu halkında ev halkından biri hastalandığı zaman hastalığının hafif seyretmesi durumunda ev ilaçları kullanılmaktadır. Hastalığın ciddi olduğu durumlarda ise tedavi için falcılara ve bitkiler ile tedavi eden şifacılarla gidilmektedir. Ayrıca Zulularda bazı hastalıkların Batılı tedavi yöntemlerine uygun olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda yaralanmalar, zührevi hastalıklar ve çocuk hastalıkları Batılı tedavi yöntemleri ile tedavi süreci için uygun görülürken; akciğer tüberkülozu gibi hastalıklar ile psikojenik ve nörolojik bozuklukların ise modern tedavi yöntemleri ile iyileşme sürecine uygun olmadığı düşünülmektedir. Bu tür hastalıklarda ise bir kehanetin tedavi için daha uygun olacağı düşünülmektedir (Loudon, 1957: 97-98).

Sonuç

Kendilerini "göklerin halkı" olarak tanımlayan Zulu halkı, renkli ve geleneklere bağlı yaşamları ile bugün bile konuşulan Afrika'nın en başarılı ve en eski savaşçı kabilelerinden birisidir. Ayrıca Zulular, geçmişten günümüze kadar gelen kendilerine özgü gelenekleri ve yaşam tarzları ile geleneksel Afrika'nın bir sembolü haline gelmiş ve aynı zamanda Afrikalı topluluklar arasında da büyük bir toplum olarak kabul gören bir kabile olmuştur.

Zulular, Afrika'nın diğer kabileleri gibi geçmişte bir dönem sömürgecilik düzenine maruz kalmış olsa

da; güçlü toplumsal yapısı sayesinde öz benliklerini ve geleneksel yaşam biçimlerini korumayı büyük oranda başarmışlardır. Bu başarılı sürece en büyük katkıyı ise Zuluların efsane lideri Shaka Zulu sunmuştur.

Güney Afrika'nın içindeki ve dışındaki birçok insan için de gücün sembolü hâline gelen Zulu kabilesinin efsanevi lideri Shaka Zulu, yaptığı reformlar ile bugün bile konuşulan başarılı bir kral olmuştur. Shaka Zulu başarılı bir devlet kurucusu, büyük bir kral ve lider, askeri bir deha ve başarılı bir general olarak anılmasının yanı sıra; kimilerine göre de acımasız psikopat bir lider ve soykırımcıydı. Bu gibi özellikleri sayesinde hakkında filmler ve diziler çekilmiş, kitaplar yazılmış ve kimi reklamların da konusu olmuştur.

Shaka Zulu, etkili savaş ve yönetim taktikleri sayesinde geliştirdiği krallık ile günümüzde bile; Güney Afrika'nın en büyük ve en kalabalık kabilelerinden biri olan Zuluların bir arada kalmalarını sağlamayı başarmıştır. İngiliz sömürgeciliğinden sonra üçüncü sınıf vatandaş görülerek devlet ayrımcılığına uğrayan ve büyük mücadeleler sonunda, beyazlarla eşit haklara sahip olmayı başaran Güney Afrika Cumhuriyet'inde bugün bile birçok devlet adamı bu kabileden çıkmaktadır.

Günümüzde Zulu halkı, ülke genelindeki hem kentsel hem de kırsal alanlara dağılmış bir şekilde; kendi yaşam tarzlarını seçerek istedikleri gibi yaşamaktadır. Ve hâlâ bugünün Zuluları, Güney Afrika'nın geleneklerini, kültürünü, siyasetini ve ulusal kimliğini tanımlama noktasında önemli bir rol oynamaya devam etmektedir. Bu kapsamda çalışma boyunca incelenen Zulu kültürünün metalaştırılma sürecinde cinsiyet, gelenek ve değişim ön plana çıkmaktadır.

Ayrıca şehirleşme ve küreselleşme sebebi ile yaşanan değişim sürecinde artık Zulular, kimliklerini sadece Zulu olma etrafında odaklayamamakta; çok kültürlü olmayı da göz önünde bulundurmamak zorunda kalmaktadır. Sonuç olarak Zulu halkının köklü kültürü, günümüzde yalnızca geçmişle bağ kurmanın yolu olarak değil; Zuluların geleceğini şekillendirmenin de bir aracı olarak görülmelidir. Böylece Zulu kültürü, köklerine bağlı kalarak gelişim sürecine devam edebilir ve küreselleşme döneminde Zulu Krallığı'nın yörüngesini, Zuluların geçmişine bağlı tutarak değiştirebilir. Gelecekte bu konu ile ilgili çalışacak araştırmacıların, bu bağı odaklanarak çalışma yürütmeleri doğru bir yaklaşım olacaktır.

Kaynakça

- Aras, O. N. (2004). Akıyla Karasıyla Güney Afrika. 17 Mayıs 2020 tarihinde <http://works.bepress.com/osmannuri-aras/10/>.
- Arif, M. (2005). Zulular ve Shaka Zulu-Afrikalı İmparator. Tufeyli.Com. 6 Mayıs 2020 tarihinde <http://www.tufeyli.com/zulular-ve-shaka-zulu-afrikali-impator/>.
- Bayram, T. (2017). Sömürgecilerin Karşısında Afrika'nın Savaşçı İnsanları Zulular. Arkeofili. 6 Mayıs 2020 tarihinde <https://arkeofili.com/somurgecilerin-karsisinda-afrikanin-savasci-insanlari-zulular/>.
- Beyaz Tarih. (2020, 5 Mayıs). Shaka Zulu. 5 Mayıs 2020 tarihinde <https://www.beyaztarih.com/ansiklopedi/shaka-zulu>.
- Brindley, M. (1985). Old Women in Zulu Culture: The Old Woman and Childbirth, S.-Afr. Tydskr. Etnal. 8, 98 -108.
- Britannica. (2021, 13 Haziran). Zulu. 10 Aralık 2021 tarihinde <https://www.britannica.com/topic/Zulu>.
- Britannica. (2013, 26 Ağustos). Zulu Language. 10 Aralık 2021 tarihinde <https://www.britannica.com/topic/Zulu-language>.
- Boddy-Alastair, E. (2020, 14 Mayıs). Zulu Savaşı Kelime Bilgisi. Eferit. 14 Mayıs 2020 tarihinde <https://tr.eferit.com/zulu-savasi-kelime-bilgisi/>.
- Carton, B., & Morrel, R. (2017). Güney Afrika'da Çubuk Dövüşü. A. S. Akçay (Ed.). Afrika 500 Yıllık Serencamın Hikâyesi. Hece Yayıncılık.
- Cohen, D. B. (2006). "Family constellations": an Innovative Systemic Phenomenological Group Process From Germany. ResearchGate, 14(3), 226-233. DOI: 10.1177/1066480706287279.
- Cope, A. T. (1981). The Zulu War in Zulu Perspective. JSTOR, 56, 41-50. <https://www.jstor.org/stable/41801671>.
- Deflem, M. (1999). Warfare, Political Leadership, and State Formation: The Case of the Zulu Kingdom, 1808-1879. JSTOR, 38(4), 371-391. URL: <https://www.jstor.org/stable/377391>.
- Demand Africa. (2021, 13 Aralık). A Guide to Zulu Culture, Traditions, and Cuisine. 13 Aralık 2021 tarihinde <https://www.demandafrica.com/travel/culture/a-guide-to-zulu-culture-traditions-and-cuisine/>.
- Duman, N. (2020). Bert Hellinger ve Aile Dizimi Terapisi. Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi, 2(2), 114-9. DOI:10.35365/ctjpp.20.02.16.
- Edwards, S. D. (1986). Traditional and Modern Medicine in South Africa: a Research Study. ResearchGate, 22(11), 1273-1276. DOI: 10.1016/0277-9536(86)90194-2.
- Eshowe. (2021, 10 Aralık). Social Structure within a Zulu Family & Kraal. 10 Aralık 2021 tarihinde <https://eshowe.com/social-structure-within-a-zulu-family-kraal/>.
- Eshowe. (2022, 10 Ocak). Traditional Zulu Clothing. 10 Ocak 2022 tarihinde <https://eshowe.com/traditional-zulu-clothing/>.
- Everyculture.com (Countries and Their Cultures). (2021, 10 Aralık). Zulu. 10 Aralık 2021 tarihinde <https://www.everyculture.com/wc/Rwanda-to-Syria/Zulu.html>.

Fitzgerald, D. (2007). Zulu Inspired Beadwork. Interweave Press.

How Southafrica. (2017, 21 Ağustos). Zulu Tribe. 15 Aralık 2021 tarihinde <https://howsouthafrica.com/historical-facts-zulu-tribe/>.

Gilbert, E., & Reynolds, J. T. (2019). Dünya Tarihinde Afrika Tarih Öncesinden Günümüze. M. Demirkaya (Çev.). Küre Yayınları.

Golan, D. (2020). The Life Story of King Shaka and Sender Tensions in the Zulu State. Cambridge University Press, 17(1990), 95-111. URL:<https://www.jstor.org/stable/3171808>.

Günarlan, H. (2020). İngiliz ordusunun Boerler ile mücadelesi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2(10), 549-569.

Knight, I., & McBride, A. (1995). Zulu 1816-1906. Osprey Military Warrior Series 14.

Karen, Carol. (2019, 9 Mayıs). Zulu Traditional Food with Pictures. Briefly. 10 Ocak 2022 tarihinde <https://briefly.co.za/29383-zulu-traditional-food-pictures.html>.

Koşar, O. (2014). Güney Afrika Cumhuriyeti. Acedemia. 13 Mayıs 2020 tarihinde https://www.academia.edu/7356939/G%C3%BCney_Afrika_Cumhuriyeti.

Loudon, B. J. (1957). Social Structure and Health Concepts among the Zulu. Health Education Journal, 2(15), 90-98. <https://doi.org/10.1177/001789695701500206>.

Magubane, Peter. (2022, 10 Ocak). Zulu Traditional Homesteads. Southafrica.co.za. 10 Ocak 2022 tarihinde <https://southafrica.co.za/zulu-traditional-homesteads.html>.

Mahoney, M. R. (2003). The Zulu Kingdom as a Genocidal and Post-genocidal Society, c. 1810 to the present 1. Journal of Genocide Research, 5(2), 251-268.

Mayer, C. H., & Viviers, R. (2016). Constellation Work and Zulu Culture: Theoretical Reflections on Therapeutic and Cultural Concepts, Kamlaraj. J Sociology Soc Anth, 7(2), 101-110.

Maj, C. R. A. (2014). Shaka Zulu's Linkage of Strategy and Tactics: An Early form of Operational Art?. School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth. Kansas.

Mbeje, M. C. (2017). The Zulu Identity (South African Ingenious Tribes). ResearchGate.

Mirriahi, Maryam. (2017, 31 Ağustos). List of Traditional Zulu Foods. Classroom. 10 Ocak 2022 tarihinde <https://classroom.synonym.com/peruvian-breakfast-foods-12317463.html>.

Monteiro-Ferreira, A. M. (2005). Reevaluating Zulu Religion: an Afrocentric Analysis. Sage Publications, 35(3), 347-363. URL: <https://www.jstor.org/stable/40034764>.

SAHO (South African History Online). (2011, 17 Şubat). Shaka Zulu. 10 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sahistory.org.za/people/shaka-zulu>.

SAHO (South African History Online). (2011). Zulu. 10 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sahistory.org.za/article/zulu>.

SAHO (South African History Online). (2012, 4 Eylül). Zulu. 10 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sahistory.org.za/article/zulu-family-history>.

SA-V. (2021, 13 Aralık). Zulu Language. 13 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sa-venues.com/language-zulu.htm>.

SA-V. (2021, 13 Aralık). Zulu Cuisine and Food. 13 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sa-venues.com/cuisine-african-zulu.php>.

Siyabona Africa. (2022, 10 Ocak). Zulu. 10 Ocak 2022 tarihinde https://www.krugerpark.co.za/africa_zulu.html.

South Africa. (2021, 10 Aralık). Zulu Cuisine: the Dishes and Traditions. 10 Aralık 2021 tarihinde <https://www.southafrica.net/za/en/travel/article/zulu-cuisine-the-dishes-and-traditions>.

Thabede, N. (2020). Ritolals as Cultural Coffins? Towards Reintegrating Divorced Women into Society: a Pastoral Theological Study. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Stellenbosch Üniversitesi.

Vuk'uzenzele. (2007, Eylül). Celebrating our Heritage. 10 Ocak 2022 tarihinde <https://www.vukuzenzele.gov.za/celebrating-our-heritage>.

Zenooz, S. S. J. (2013). Güney Afrika'daki Topluluklarda Bir Çatışma Çözme Mekanizması Olarak Kabile Mahkemesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Xulu, S. C. B. (2005). Gender, Tradition and Change: The Role of Rural Women in The Commoditization of Zulu Culture at Selected Tourist Attractions in Zululand. Yayınlanmış Doktora Tezi. Zululand Üniversitesi. Isizulu Namagugu Anabilim Dalı Felsefe Doktorası.